

ETNOLOGIJA V ŠOLI - V PRETEKLOSTI IN V PRIHODNJE

MARIJA STANONIK

ABSTRACT

Ethnology in schools - the past and the future

The author chronologically lists a number of actions of Slovene ethnologists and teachers, dating from the world war II., when Slovenia was incorporated into the Socialist Federative Republic of Yugoslavia up to the disintegration of Yugoslavia. They were trying to find the ways to incorporate ethnology into the curriculum of primary and secondary schools, with teachers becoming useful field researchers and cooperators of ethnological research institutes. So far, the most successful in this field was Niko Kuret.

Simultaneous to this, the author endeavors to activate new initiatives to standardize the curriculum in connection to ethnology. The author feels that it would be essential for ethnology to import the criteria of national (self)awareness upon students, thus conveying an integration within and a differentiation without. On this basis, they would be able to understand others as well as themselves.

Ob izpisovanju gradiva za razne obravnave s področja slovstvene folklorne se mi je ob listanju časopisov oko marsikdaj ustavilo ob člankih na temo: etnologija v šoli. Zaznamovala sem si podatke in izziv Slovenskega etnološkega društva,¹ ki vabi na pogovor o tako pomembnem vprašanju in daje priložnost za zaokrožen pregled, kaj je bilo v tej zvezi sproženo in narejeno v zadnjih štiridesetih letih. Morda je, a ne namenoma, kakšno dejstvo prezrto, toda poročilo o tem bo morda vseeno dobrodošlo.

1. "Zbirajmo narodno blago!"

Je na tretji strani v rubriki Zgodovina naših krajev in v poudarjenem okvirčku naslovljena spodbuda prosvetnim delavcem v lokalnem časopisu Glas Vrhnike v novoletni številki I. 1952.² Neznani avtor takole vabi na delo: "*Marsikakšna narodna pesem, ples in običaj je še Vrhnčanom v spominu. Vse to je naše narodno blago neprecenljive vrednosti, ki je izpostavljeno pozabi, če se o pravem času ne bomo pobrigali zanj in ga ne bomo zabeležili. Dolžnost nas vseh je, da zberemo vse gradivo s tukajšnjega okoliša in tako prispevamo k oživitvi slovenske folklorne, da bodo še naši potomci živo občutili silo slovenske pesmi, domačih šeg in navad. Zato pa pozivamo vse prosvetne delavce Vrhnike in okolice, da takoj začno z nabiranjem in zapisovanjem. Obogatiti moramo številne folklorne zapise Slovenije še s tukajšnjimi, kajti ugotovljeno je, da vrhniški običaji, pripovedke in pregovori razen v Valvazorjevih in morda v nekaterih drugih manjših delih niso zabeleženi nikjer.*"³

Verjetno gre za istega avtorja, ki na isti strani povzema, kaj je v svoji Slavi vojvodine Kranjske pisal J.V. Valvazor o Vrhniki in zmaju v Starem malnu, a je tudi tu podpisan le z "e".⁴

Prav zato lahko le ugibamo, ali je spodbudo za terensko delo, katerega cilj je, da "prispevamo k oživitvi slovenske folklore", našel v ustreznih pripombah katerega od tedanjih strokovnjakov, ali je sad njegovega lastnega spoznanja. Vsekakor je v tukajšnjem okviru pomembno, da se obrača izrecno na "vse prosvetne delavce Vrhnike in okolice".

Leta 1953 se je Inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU ob zbiranju slovenskih otroških iger in pesmi obrnil po pomoč za sodelovanje na osnovne šole in vrtce, a se je od 1145 šol odzvalo le štirinajst, od 125 vrtcev pa nobeden.⁵ Nad tem sta se zamislila Milko Matičetov⁶ in Niko Kuret, ki je v članku *Ljudska kultura in učiteljstvo* sumarno pretehtal vlogo in pomen šolnikov pri zbiranju vsakovrstnega etnološkega gradiva in njegovega zapisovanja dotlej in si skušal razložiti, zakaj v njegovem času v tej zvezi naenkrat taka praznina.

Toda ob tedanji reformi učiteljišča, ko se je od štiriletnega prešlo na petletno šolanje, je Kuret odkrival možnost, da bi se v zadnja dva letnika, v katerih je bila "predvidena prostovoljna 'specializacija' posameznikov za bodoče izvenšolsko delo", s pridom uvrstila tudi "Ljudska kultura", "folklor", "etnografija", kakor Niko Kuret označuje predmet, ki ga ima pred očmi. Za uresničitev te zamisli avtor podaja vrsto predlogov, najprej o šolanju učiteljiščnikov: "Inštitut za slovensko narodopisje SAZU in Etnografski muzej bi brez dvoma rada sestavila osnutek učnega načrta za etnografijo na učiteljišču in predlagala strokovnjaka, ki bi mogel prevzeti pouk. Etnografija na učiteljišču bi morala biti seveda predvsem praktična. Upoštevati bi morala prvenstveno učiteljevo bodoče delo - opazovalca, zbiralca, poročevalca. Aktivno učiteljstvo pa bi bilo treba zainteresirati in usposobiti za takšno delo s tečajji po okrajih, s publikacijami (poseben priročnik!), s predavanji po radiu in članki v strokovnih glasilih prosvetnih delavcev."⁷

Toda Kuret ne ostaja samo pri tem, kako izšolati učitelje za terensko delo, ampak že tudi zarisuje idealno sodelovanje šolnikov z etnološko raziskovalnimi ustanovami: "Etnografu so pri njegovem znanstvenem delu nešteto krat potrebni podatki iz neraziskanih ali slabo raziskanih področij. Ali naj gre sam v vsak kraj? To bi bilo idealno in se včasih zgodi, je pa v večini primerov iz gmotnih razlogov in zaradi tesnobe s časom nemogoče. Ali ne bi bila za te namene nekaj imenitnega poročevalska mreža s poverjeniki v vsakem okraju ali okolišu? Organizirala bi jo naj kakšna naša znanstvena ustanova - Inštitut za narodopisje SAZU ali pa EM, ali pa oba skupaj, poročevalci in poverjeniki pa bi bili ravno - učitelji. Oni bi za svoj okraj ali okoliš na željo te znanstvene ustanove nabirali zaželeno gradivo in ji ga pošiljali. ... Poleg teh poročil 'po potrebi' naj bi skrbeli poverjeniki s pomočjo svojih poročevalcev še za redno letno poročilo o spremembah v strukturi ljudske kulture svojega okraja ali okoliša v preteklem letu."⁸

Kakor je bil z vidika raziskovanja Kuretov predlog hvalevreden, zbode v oči dejstvo, da pri ustanovah, ki naj bi šolnike izobraževale za terensko delo, navaja le dve, izpušča pa katedro za etnologijo na Filozofski fakulteti. Ali res le zato, ker mu gre v prvi vrsti za pridobivanje gradiva, kar je pač naloga, vsaj po tedanji organizaciji

dela, Inštituta za slovensko narodopisje in Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani? Kuret sam poudarja, da mu gre za zelo praktično pomoč, ki jo pričakuje od učiteljev: "*Kako preprosto bi bilo vse to!*"⁹

Franjo Baš se je nemudoma odzval temu Kuretovemu pisanju in skušal neuspeh akcije za zbiranje slovenskih otroških iger in pesmi osvetliti z nasprotnega zornega kota. Če je M. Matičetov "*napravil za neuspeh odgovorno učiteljstvo*", N. Kuret pa "*za njim postavil predloge, ki bi mogli v prihodnosti voditi podobne potrebne akcije do uspehov*", F. Baš kljub temu ugotavlja, da je bila akcija "*psihološko nerodno in organizacijsko premalo pripravljena*". Šolam v opravičilo navaja, da so njihove uprave itak preveč zasute z vsakovrstnimi dopisi in vprašalniki, da je že iz tehničnih vzrokov nemogoče vsem ustreči dokler odlašanje ne stori svoje. Seveda je tudi vprašanje, koliko so laiki, četudi dobre volje, na ankete sposobni odgovarjati: "*Strokovna vsebina vprašanj in za njo potrebni metodični prijemi pa terjajo od naslovljenca določen vpogled v samo stroko, ker brez zadostnega vpogleda naslovljenec ne bo našel poguma in veselja, da se zaprosenega dela loti in ga tudi opravi. Za tako delo mora pripraviti naslovljenca organizacija, ki ga vpelje v njegovo vlogo in nalogo ter ga o potrebi sodelovanja tudi prepriča.*"¹⁰ V tej luči ob omenjeni akciji zbiranja otroških iger in pesmi F. Baš opozarja na nekatere pomanjkljivosti, ki so ustvarile vtis "*o nadrejenosti organizatorja in o podrejenosti naslovljenca ter tako slabo pripravile za odgovor potrebno razpoloženje, ki mora izhajati iz načel sodelovanja. Psihološko in organizacijsko tudi ni bilo prav, da je bila vsa akcija naslovljena na šole, ki so pri svojih obsežnih nalogah in pomanjkljivi pripravi morale postati za akcijo abstraktni pojmi.*"¹¹

Baš pristavlja, da bi bilo "*edino pravilno in stvarno*" obračati se na tiste posameznike, "*ki imajo ustrezno razmerje do etnografije in folklorne*". Po njegovem za slab rezultat omenjene akcije ni toliko kriviti šol, in "*postavljati vprašanja o ljudski kulturi in učiteljstvu, temveč se stvarno pojavi širše vprašanje o razmerju med našo znanostjo in prosveto. Znanost in prosveta - ne samo šolstvo - živita ločeno življenje, vsaka za sebe... Pri ohlapnem razmerju med znanstvenimi zavodi ter učiteljstvom in šolstvom ni bil postavljen zadostno organiziran temelj za vso akcijo. ... Etnografija s folkloro je delovno atomizirana v Narodopisnem inštitutu pri SAZU, Etnološki stolici univerze, Glasbenonarodopisnem inštitutu ter Etnografskem muzeju, ki jih družijo z objavami v Slovenskem etnografu; drugače pa so etnografski zavodi z učiteljstvom ali šolstvom samo v priložnostnih stikih.*"¹² Avtor se s ciljem za odpravo naštetih slabosti zavzema za ustanovitev strokovnega društva.¹³

M. Matičetov se je uprle sklepanju F. Baša, da je slab odziv učiteljstva ob anketi o otroških igrah in pesmih pripisati morebitnim občutkom 'podrejenosti' in navedel primer, ko tudi po društveni liniji izpeljane akcije niso rodile uspeha.¹⁴ Seveda se strinja, da "*bo treba posvečati izredno skrb obliki, prijemu, ki morajo biti prilagojeni času, kraju, naslovljencu in temi*" v posamezni anketi in opozarja na zadovoljivo izpolnjena pričakovanja ob podobni akciji, ki je bila izpeljana v furlanskem Vidmu in je zajela zahodne robove slovenskega etničnega ozemlja -

Beneško Slovenijo.¹⁵ O njenih rezultatih se je mogoče poučiti v prispevku "Folklor na anketa v Furlaniji. Odgovori slovenskih šolarjev."¹⁶

M. Matičetov vabi, naj se k diskusiji priglasi še kdo iz učiteljskih vrst, toda ni videti, da bi mu kdo sledil, tako da se je z njegovim člankom končala.

Posvetovanje etnologov v Topolšici novembra 1992

Pač pa se je čez pet let res oglasil učitelj Tone Ljubič iz Dobrega polja s člankom: Etnografija v osnovni šoli.¹⁷ V njem se zavzema za uvajanje "narodopisja v osnovno šolo preko svobodnih dejavnosti učencev." Avtor upa na uresničitev svoje zamisli v "obči šolski reformi" tistih let, zato v sklepu svojega pisanja ponudi tudi še bolj optimistično varianto svojega predloga: "Menim, da se sedaj, ko so v reformiranem predmetniku osnovne šole na razpolago tudi dopolnilni učni predmeti, nudi prilika uvedbe posebnih učnih ur, ki bi bile posvečene narodopisju ne samo kot metodičnemu pristopu k ostalim učnim predmetom, ampak tudi kot posebnemu učnemu predmetu."¹⁸ Smisel svojega predloga vidi T. Ljubič v tem, da je tudi "narodopisje" eden od predmetov, ki učenca povezuje z življenjem nasproti nekdanjemu "verbalizmu in knjižni učenosti". "Seveda mora biti ta, za našo šolo nova učna vsebina očiščena navlake romantičnosti in posebnosti. Biti mora znanstveno neoporečna, temelječa na ugotovitvah zgodovinskih dejstev, razvojnega nauka in medsebojne vzročne povezanosti pojavov. Edino takšna narodopisna tvarina se more vključiti v naše šolsko delo."¹⁹ V takem utemeljevanju je slutiti poskus slediti marksističnim smernicam tedanje šolske politike. Metodično avtor šteje za zelo primerno z delom na tem področju začeti pri otrocih ob slikovnem svetu likovnega

ustvarjanja "ljudskih množic, od koder pozneje ni težko pristopiti k prvina duhovnega sveta, saj so mnogotera izhodišča za likovno ustvarjanje utemeljena ravno na duhovni vsebini življenja; tvaren je pravzaprav le njihov zunanji tehnični izraz. Zelo hvaležna tovrstna tvarina je tudi ljudski pesniško-glasbeni ustvarjalni svet."²⁰ Med cilji -ali po šolniško: smotri- takšnega početja T. Ljubič ne vidi le problemov "registracije, konservacije in iskanja virov za pravilno tolmačenje raznih predmetov in pojavov iz stvarnega in duhovnega sveta ljudske kulture", ampak tudi primerno obliko boja "proti kiču."²¹

Kaže, da je bilo Ljubičevo razmišljanje del širšega gibanja za etnologijo v šole na Dolenjskem, saj istočasno lahko beremo poročilo o dveh 'etnografskih krožkih' v Novem mestu in sicer na osnovni šoli, kjer "prof. Bačar že dve leti zbira okoli sebe dijake, ki se zanimajo za etnografijo in jih opozarja na Trdinove prikaze ljudskega življenja na Dolenjskem. Tako dobivajo dijaki pobudo za opazovanje etnografskih značilnosti svoje okolice in nekateri prav pridno zapisujejo ljudske pripovedi in domače izraze po bližnji in daljni okolici Novega mesta."²² V šolskem letu 1959-60 pa je Dolenjski muzej organiziral na novomeški gimnaziji muzejski krožek, čigar del je bila tudi "etnografska sekcija". Njeni člani so se sistematično seznanjali "s slovensko ljudsko kulturo in z vedo, ki jo obravnava: teorija etnografije, struktura slovenske ljudske kulture in značilnosti etničnih območij, pregled materialne, socialne in duhovne kulture Slovencev." Za nazornejšo predstavitev pojavov si je kustos iz muzeja pomagal s slikovnim gradivom, diapozitivi in filmi. "V skladu s sodobnim načelom o sodelovanju med muzeji in šolami je Dolenjski muzej skupaj s Tajništvom za šolstvo zasnoval cikel predavanj iz muzejskih disciplin po šolah v novomeškem okraju. Etnografskih nastopov je bilo blizu trideset, in sicer predavanja o slovenski ljudski kulturi z diapozitivi iz Etnografskega muzeja ter Večer etnografskih filmov s kratkim uvodom o etnografskem filmu in komentarji (Bloško smučanje, Nevesta, le jemlji slovo, Zima mora umreti, Pomlad v Beli Krajini)."²³ Iz poročila je razbrati, da so bila v ospredju poglavja iz materialne kulture. To se vidi 1) iz odločitev nekaterih dijakov, da so izbrali za svojo maturitetno nalogo "s področja etnografije" temo "o kmečki hiši na Slovenskem", "o ljudskem lovu v slovenski etnografiji", 2) iz pohvale, da vsi člani omenjene sekcije "pridno odgovarjajo na Glasnikovo vprašalnico o opremi goveje živine" in 3) iz prošnje, ki je bila poslana "vsem šolam v okraju", "naj učitelji s pomočjo učencev naredo seznam etnografskih predmetov in spomenikov v svojem okolišu." K temu je kustosa za etnologijo opogumilo dejstvo, da so učenci že dotlej "po predavanjih nosili v šolo predmete, kakršne so bili videli na platnu" in hkrati so skušali s tem reševati finančne zadrege Dolenjskega muzeja, zaradi katere "sam ne more evidentirati celotnega terena."²⁴

Tudi v naslednjem letniku Glasnika slovenskega etnološkega društva se učitelj Stanko Kotnik s Koroške ustavlja predvsem ob pojavih materialne kulture. Ob lastnih konkretnih izkušnjah, ko se je seznanil z družino, ki je slovela po svojem petju, je odkril, da ta poleg tega hrani veliko takega, kar bi prišlo s pridom v poštev ob raziskovanju posameznih pojavov iz materialne (kmečka domačija) in socialne (šege) kulture. Kotnik takole razmišlja: "Učitelj, ki živi na deželi in se količkaj skuša

poglobiti v ljudi in pokrajino, kar nekam nehote malce zajadra tudi v etnografske vode. Ne mislim, da bi postal temeljito strokovno podkovan in široko razgledan znanstvenik, toda ob vsakodnevnem stiku z materialno in duhovno ljudsko kulturo sedanjosti in preteklosti postane podrobneje pozoren na marsikatero čisto etnografsko vprašanje in če je vsaj malo vrtajočega duha, začne kmalu iskati razlage in širše vidike tudi po strokovni literaturi. Taka nova razgledanost koristi najprej pač njemu samemu pri delu v šoli, utegne pa prav priti tudi čistim strokovnjakom, kadar je treba dobiti kako gradivo, podatke, redke primerke in podobno. Že preprosti fotografski posnetek kakega predmeta ali pojava lahko opravi zelo koristno informacijo, za katero je hvaležen celo ugleden znanstvenik preko meja, kakor sem že sam imel priložnost spoznati."²⁵

Ob isti priložnosti poroča Janez Dolenc iz Tolmina, da "številni dijaki tolminskega učiteljskega doma že nekaj let marljivo zbirajo ljudsko blago in si prizadevajo, da ga zapišejo po sodobnih znanstvenih načelih"²⁶ in za dokaz njihovega truda objavlja tudi konkreten primer. Uredništvo objavlja tudi sadove takega dela "iz dijaških listov,"²⁷ a se ustavlja Jožetu Bohincu, ki piše o naporu zapisovanja "ljudskega blaga, ljudskih pesmi, balad, zgodb, običajev in navad, ugank in podobno - seveda takšnih, ki še niso bile nikjer zapisane,"²⁸ češ da ne gre le zanje, ampak tudi za že znane motive: "Kakor se zmerom razveselimo srečanja z dobrim starim prijateljem, prav tako etnografska znanost ceni skrbno zapisane variante že znanih zgodb, pesmi, navad ipd."²⁹

Vsaj po nadaljnjem molku iz šolniških vrst o tukajšnji problematiki kaže, da je zagnanost iz začetka šestdesetih let polagoma uplahnila, kar so očitno opazili tudi v vodstvu Slovenskega etnografskega društva. Da bi rešili iz zadrege mlade učitelje, ki da "nimajo smisla za ljudsko kulturo in da to ustvarja med njimi in domačini pregrado nerazumevanja, kar škoduje tudi njihovemu poklicnemu delu."³⁰ Odbor društva je zato sklenil zbuditi zanimanje za etnologijo pri njih s kratkim tečajem: "Tečaj naj bi obsegal 4 učne ure in dal vpogled v ljudsko materialno kulturo, ljudske običaje, pripovedništvo in pesem - torej tiste veje etnografije, s katerimi se bodo učitelji v poklicnem delu največkrat srečevali. To bi bilo tudi v skladu s sodobnim prizadevanjem po čim širši splošni izobrazbi, bodočim učiteljem bi pomagali vživeti se v okolje, kjer bodo delali, hkrati pa bi bili tudi posredniki med nosilci ljudske kulture in njenimi raziskovalci."³¹ Ponudba za tečaj je bila poslana vodstvu učiteljskega doma oz. pedagoških gimnazij v Sloveniji, a simptomatično je, da je bila ugodno sprejeta v tistih krajih, kjer so že prej gojili zanimanje za etnologijo: Celje, Ljubljana, Novo mesto, Tolmin. Predavali so N. Kuret o šegah, M. Matičetov o pripovedništvu, Z. Kumer o pesmi in B. Kuhar oz. F. Šarfova o materialni kulturi. Uvodoma je N. Kuret "mladim učiteljskim kandidatom pojasnil namen tečaja in koristi, ki jih prinaša."³² A prav tako simptomatična je opazka neznanega poročevalca: "Predavanja so sprejeli z velikim zanimanjem in se zanje s pristranskimi besedami zahvaljevali. Sicer pa so po večini minila neopazno in marsikje na šolah oz. v zbornicah niti vedeli niso zanje."³³ Hkrati s tem poročilom je objavljen tudi Kuretov uvod "k predavanju na narodopisnem tečaju za učiteljskega doma."³⁴

Očitno je, da se je v tej zvezi največ trudil N. Kuret, ki je z velikim veseljem poročal tudi o uspehu pripomb Inštituta za slovensko narodopisje SAZU, ko je V. kongres tedanje Zveze kulturno prosvetnih organizacij Slovenije v drugem odstavku točke 5 svojih Programskih smernic zapisal: *"Kulturno prosvetne organizacije morajo posebno skrb posvečati tudi ljudskemu izročilu, dediščini materialne, duhovne in socialne kulture slovenskega ljudstva. Potrebna sta stalna strokovna pomoč in strokovni nadzor pri prizadevanjih za ohranjanje in gojitev našega ljudskega izročila. Skrb za živ stik z ljudskim izročilom bi morala biti bolj prisotna tudi v delu naših šol."*³⁵ Hkrati s tem poročilom Kuret objavlja vsebino pripomb samih, v katerih med drugim stoji: *"V skrbi za dediščino in za spremenbe materialne, duhovne in socialne kulture slovenskega ljudstva se postavljajo ne samo šoli, ampak tudi ljudsko-prosvetni organizaciji temeljno važne naloge, ki se jim ne sme in ne more ogniti."*³⁶

Kaj je bilo v luči naslovnega vprašanja storjeno za rodovitno sodelovanje, v obojestranski prid, med šolami in slovstveno folkloristiko v sedemdesetih in osemdesetih letih, se je mogoče poučiti iz poročila o pripravah za izdajo slovenskih pripovedk³⁷ in članka Recimo bobu bob in popu pop,³⁸ podrobneje pa iz vsakoletnih Letopisov SAZU.

V pripravah za (postopno) uvajanje etnologije v šole, na katerokoli stopnjo že, bi si kazalo uzavestiti tudi misel nekdanjega direktorja Zavoda Republike Slovenije za Šolstvo Sreča Zakrajška, ko med drugim pravi: *"Nekatere ljudi bo mogoče presenetilo to, da v zahodnoevropskih državah dajejo velik poudarek poznavanju svoje države, njenih simbolov, načina življenja. V našem sistemu se bomo - vsaj v prvi fazi - morali potruditi, da bomo obdržali občenanodno pomembne stvari, dali učencem tudi nekaj, kar je samo naše, slovensko. Sicer pa bodo - kot povsod po svetu - morali naši učenci spoznavati različne načine življenja, mišljenja, verovanja. V sodobni šoli gre za vzgojo in izobrazbo, ki v končni fazi učencu omogočata razumevanje in sporazumevanje z ljudmi v svojem okolju in povsod po svetu."*³⁹

V tukajšnji kontekst sodi v premislek še pisanje Jožeta Kurinčiča, ki kot šolnik zelo nazorno utemeljuje potrebo po ustreznejši kulturološki izobrazbi naših šolarjev z vrsto primerov, kam privede neznanje o utemeljenosti današnje slovenske in z njo evropske kulture v krščanstvu. Avtor pri tem med drugim pravi: *"Evropska kultura in z njo slovenska kultura je krščanska. To pomeni, da je religiozna komponenta te kulture krščanstvo, znanost in umetnost pa sta bolj določeni od antične, predvsem grške dediščine - te druge najpomembnejše korenine naše kulture."...* *"Ko govorimo o krščanski kulturi in o njeni vlogi v šoli, pomislim najprej na tiste elemente te kulture, ki so tako splošno civilizacijski, da smo domala že pozabili, da so krščanski... Če hočemo, da se bodo stvari na tem področju izboljšale, je treba čim prej ustvariti prijaznejši odnos do krščanstva kot temelja naše kulture. Tu imajo posebno vlogo sredstva družbenega obveščanja in seveda šola. Če namreč nimaš rad, če vsaj ne spoštuješ temeljev kulture svojega naroda, tudi današnje kulture ne moreš ceniti in spoštovati."*⁴⁰ Kurinčič na primeru interpretacij iz slovenske literature dokazuje zgrešenost prakse, ko je bilo seznanjanje slovenskih

učencev s krščansko religiozno komponento evropske kulture tabu in zato prihaja do "informacijske blokade", "ker pač ne poznajo nekaterih temeljnih kulturnih vzorcev."⁴¹

Analogno Kurinčičevim ilustracijam iz slovenskega leposlovja se podobni problemi pojavljajo tudi v slovenski etnologiji in folkloristiki, zato je njegov celoten članek v tukajšnji zvezi vsega premisleka vreden, ne glede na to, da je imel avtor pri njegovi objavi pred očmi drugačne cilje. Tudi nekatere sestavine iz članka *Spomenik, ki bo živel*⁴² prihajajo v poštev za diskusijo na temo etnologija v šoli. Predvsem mislim na dva drobna odlomka, ki se dotikata etnološke razsežnosti novega predmeta, ki naj bi prišel v šole. "Ta novi predmet, ki ga tu predlagamo, naj bi učil in vadil, bolj vadil, kakor učil, mlade ljudi, kako ljubeznivo in kooperativno shajati z drugimi ljudmi, ki so lahko druge rase, veroizpovedi, jezika in kulture, drugega političnega prepričanja, drugega spola in drugega socialnega sloja."⁴¹ "Spoštovanje lokalnih kulturnih in civilizacijskih razmer in navad ter običajev" sledi cilju, da bi se mladina med drugim vzgajala v "identitetno ozaveščenem" duhu.⁴²

Muzejska stavba, v kateri je bil pripravljen 'pušnšank' (foto: V. Hazler)

Za konec temu katalogu o preteklih poskusih, kako vključiti etnološke učne vsebine v našo šolo, in nekaterih vidikov, ki jih ne kaže pozabiti pri sedanjem prizadevanju, kako uresničiti ta cilj na novo ali z upoštevanjem katere od nekdanjih izkušenj, še misel Jožeta Širca, saj utegne biti za morebitno sistemsko reševanje in rešitev naslovnega problema zelo pomembna. V sestavku *Avtonomija šole - utvara ali stvarnost*, pod točko 2. piše: "V politično demokratsko zasnovanem šolskem

sistemu je mogoče zagotoviti optimalno konvergentnost izobrazbenih interesov posameznika in države tako, da razdelimo razpoložljivi fond učnih ur na dva dela: na obvezni izobrazbeno tematski del, ki je zakonsko obligaten za vsako šolo in ga opredeli nacionalna specializirana strokovna služba, seveda v sodelovanju z vsemi relevantnimi dejavniki, vključno z učitelji, učenci in starši. Pri tem delu šolskih izobraževalnih obveznosti ne more biti izobrazbene tematske avtonomije posamezne šole; in na izobrazbeno tematski del, ki je v popolni avtonomni pristojnosti vsake posamezne šole, se pravi učiteljev, učencev in po specifičnosti neposrednega šolskega okolja pogojenih dejavnikov. V tem pogledu mora biti izobrazbena tematska avtonomija vsake šole tudi zakonsko zagotovljena, saj bi sicer onemogočali delovanje vseh individualno specifičnih potencialov."⁴³

Namesto sklepa:

Nanizanka poročil o preteklih prizadevanjih slovenskih etnologov in folkloristov za rodovitno povezavo obeh omenjenih strok s slovenskim šolstvom utegne biti koristna toliko, kolikor daje pobudo za premislek, kaj je od nekdanjih naporov na naslovno temo smiselno obnoviti, kaj pa bi bilo primerneje storiti drugače ali zastaviti na novo. Za pogled v prihodnje je zato navrženih tudi nekaj paberkov iz člankov nekaterih avtorjev, ki so se v svojem razmišljanju o različnih strokovnih ali splošnih področjih hote ali nehote dotaknili tudi etnološkega predmeta. Kljub morebitni kritičnosti etnološke srenje do njih se mi jih je zdelo vredno ponuditi v strokovno diskusijo - že zaradi ozaveščanja, da je etnološka problematika dobrodošla sestavina deklarativnih izjav, prav v izobraževalnem procesu pa je še vedno bolj ali manj pastorka, ki dobi pri posameznih predmetih toliko strehe nad glavo, kolikor se kdo zanjo zna ali zmore zavzeti na lastno odgovornost, sistemsko pa njen položaj ni urejen.

V današnjih razmerah je treba prejkone najprej misliti na standardiziranje izobraževalnega procesa na temo etnologije (pri čemer je misliti na njeno pojmovno razmerje do kulturne antropologije in folkloristike), nato šele na izhodišča nekdanjih, tu predstavljenih poskusov, da bi med šolniki novačili tako rekoč terenske sodelavce.

Bistveno za šolski predmet etnologije bi po mojem bilo, da privzgaia učencem kriterije za narodno (samo)zavest, torej integracijo navznoter in diferenciacijo navzven, da na tej podlagi skušajo razumeti sebe prav toliko kot druge.

Opombe

¹ Vabilo na posvetovanje. Okrožnica Slovenskega etnološkega društva, Ljubljana. 4.nov. 1992; za SED podpisana tajnica Barbara Sosič.

² Zbirajmo narodno blago! Glas Vrhnike, Leto II, št.1, Vrhnika, 1.jan. 1952, str.3.

³ Glej op. 2.

⁴ -e., Kaj pravi Valvazor o Lintvernu? Glas Vrhnike, glej op. 2.

⁵ N.K.(= Niko Kuret), Ljudska kultura in učiteljstvo, Naši razgledi, 6.feb. 1954, 19-20.

- 6 Slovenski poročevalec, št.260, 3.nov. 1953, str.4.
7 Glej op. 5.
8 Glej op. 5.
9 Glej op. 5.
10 Franjo Baš, Ljudska kultura in učiteljstvo, Naši razgledi, 20.feb. 1954, 17-18.
11 Glej op. 11.
12 Glej op. 11.
13 Glej op. 11.
14 Milko Matičetov, Ljudska kultura in učiteljstvo Naši razgledi. 6.mar. 1954, str.19.
15 Glej op. 14.
16 D'Aronco-Matičetov, Folklorna anketa v Furlaniji. Odgovori slovenskih šolarjev. Slovenski etnograf 3-4, 1950, 297 sl.
17 Tone Ljubič, Etnografija v osnovni šoli, Glasnik SED, Leto II, 1959/60, št.3, str. 1.
18 Glej op. 17.
19 Glej op. 17.
20 Glej op. 17.
21 Glej op. 17.
22 D.Z., V Novem mestu dva etnografska krožka po šolah, Glasnik SED, Leto II, 1959/60, št.3, str.17-18.
23 Glej op. 22.
24 Glej op. 22.
25 Stanko Kotnik, Srečanja z etnografijo, Glasnik SED, Leto III, 1960/61, št.3-4, str.20.
26 Janez Dolenc, "Nesrečna nevesta" s Strmca, Glasnik SED, Leto III, 1960/61, št.3-4, str.20.
27 Rubrika "Iz dijaških listov" - ponatis dveh sestavkov; Lenka Ramšak, Vígred Vi/3, Prevalje, maj 1961, str.12; Jože Bohinc, Beli lokvanj, Bled, maj 1961, št.3, str.24.
28 glej Beli lokvanj pri op.27.
29 Pripomba uredništva na koncu rubrike iz op. 27.
30 Anonimno, Enodnevni etnografski tečaj za učiteljske učiteljice, Glasnik SED, Leto IX, 1968, št.2, str.4-5.
31 Glej op. 30.
32 Glej op. 30.
33 Glej op. 30.
34 Niko Kuret, Osnove in ozadje naših šeg. Glasnik SED, Leto IX, 1968, št.2, str.1-2.
35 Niko kuret, Kulturno prosvetne organizacije in naša ljudska kultura, Glasnik SED, Leto X, 1969, št.2, str.1-2.
36 Glej op. 35.
37 Marija Stanonik, O pripravah za izdajo slovenskih pripovedk, Traditiones 13, Ljubljana 1984, 173 str.
38 Marija Stanonik, Recimo bobu bob in popu pop, oddano v tisk pri Novi reviji.
39 Janko Svetina, Marksizem odhaja iz šol, iz šolskih zakonov še ne. Delo, 26.aprila 1990.
40 Jože Kurinčič, Posledice socialističnega "izvirnega greha", Delo, sobotna priloga, 28.julija 1990, str.27.
41 Glej op. 40.
42 Pobudniki, Spomenik, ki bo živel, Celovski zvon, Leto VIII/27, jun. 1990, str.78-79.
43 Jože Širec, Avtonomija šole - utvara ali stvarnost, Naši razgledi, 22.jun. 1990, str.354.